

Bekes József

A hála

avagy

Töltényi János doktor megdicsőülése,
majdan kinszenvedelmes bukása

Szereplők

TÖLTÉNYI JÁNOS, orvos
HUBER MIHÁLY, a helyettese, bor-
bély-felcser
IMRE, szolga
MARISKA, nővér

FERENC JÓZSEF, Ausztria császára
FERDINAND VON BEUST, kancellár/
külgügyminiszter
FRANZ VON JOHN TÁBORNOK/ve-
zérkari főnök

ŐRNAGY
HADNAGY
FŐISPÁN
FŐSZOLGABÍRÓ
FÉRFI
FIÚ

katonák, lányok, mások...

Sok mozdulatlan kőszál tettiben,
Sok érc az élet mély keserviben,
Soknak viaszként olvad szíve vére.

(Nyel egyet...)

Sok napként fényi', ha déli éltet ére,
Sok mint az éj, oly minden éviben,
Sok örvény s vízeset ó múviben,
Sok hullám a sors báj ígéretére.

*(Mintha elakadna, a férfi szája és ke-
zének mozgásával segít...)*

A fiú felerősíti hangját...)

De bár nád, vagy bár kő természete,
Vagy érc, viasz s örvény ő élete,
Bár éjt avagy napot benn számalál:

A sorsnak mind eltöri szellete,
S egyképp ragadja, hogyha rátalál,

(Boldogan, lelkesen, harsányan...)

Szánkódás nélkül, a kemény Halál...

Előjáték

*Egy jól öltözött férfi áll a függöny
előtt, és egy csinoska tizenkét éves
forma gyermek. Férfipróbán va-
gyunk. Az első próba a versmondás.
Az év ez idő tájt: 1832.*

FIÚ *(megköszörüli a torkát, meghajol,
majd föláll egy számolyra)*
Végzet. Írta Töltényi Szaniszló.

Sok módként hajlik minden szellőcs-
kére,

FÉRFI *(tapsol)* Jó ez, kérem, nagyon
jó! *(Előveszi a zsebóráját.)* A tét:
ezen gyönyörű atyai aranyóra.
Bécsi gyártmány, magyar ifjúnak.
Lássuk a másodikat.

*A férfi előveszi szép fehér zsebken-
dőjét, leteríti a földre a számoly elé,
Letérdel. Háttal, hogy a fiúnak az ún.
bakugráshoz adjon lehetőséget. A fiú
hátralépdél, kicsit bemelegít, majd
nekifut. Sikeresen átugorja az apját,
úgy, hogy annak a hátán a kezé-*

vel tovalöki magát. Kissé elveszti az egyensúlyját, egy pillanatra letérdel. Az apja odalép és fölemeli. Egy pillanatra meg is öleli a fiát, az majd kicsattan a boldogságtól.

FÉRFI (maga is nagy örömmel) Kérem szépen, odanézzenek! A jövő bajnoka. Alma tán nem esik megszé a fájától. A haza egy erős ifjút kért, s kapott. Szüleinek nagy öröme... De a harmadik próba, ami ha eljő, az ezekhez képest véres oroslánharc...

A fiú csillogó szemekkel figyel.

Lassan elsötétül a szín... hogy mi a 3. próba, rejtve marad... kezdődik a játék, függöny fel...

1. jelenet

Kaposvári kórház, 1866. Két férfi áll a színpad közepén, egy orvosi szobában. Az egyik, egy köpenyes, az arany zsebóráját nézi. Aztán kanállal, akár egy lassított felvételen, orvosságot önt a másik szájába. Az „áldozat” először becsukja a szemét, aztán megrázkódik, höröggni kezd, négykézlábra esik, és ott próbálja kiköpni... Könnyezik, szaporán kapkodja a levegőt... fuldoklik. Az orvos újra az órájára pillant.

TÖLTÉNYI Húsz szekundum...

IMRE (térdelve, elfúló hangon) Azt a rossebet! (Fintorog.) Azt a bajomi kutyaszart! Ennél rosszabbat sosem nyeltem... jaj, jaj, jaj! Elpusztulok... doktor úr, adjon valamit, mert itten elpusztulok!

TÖLTÉNYI (higgadtan) Akkor jó! (Visszarakja zsebébe az óráját.) Azaz hármát végez el egy perc alatt.

IMRE (kezébe temeti az arcát, elővesz egy zsebkendőt, azzal törölgeti a szemét) Méreg ez?

TÖLTÉNYI Rohicsi erős paprika. A piros-fekete, az a kicsinyke hegyes....

IMRE Azt adta nekem? Amit csak macskapöcsúnek híjnak...

TÖLTÉNYI ...azt bizony, nyolcvan szeszfokban feloldva. A magoláját kiütöttem, azt is bekevertem. Ezzel kezeljük őket...

IMRE Mind meghalnak! (Feltápáskodik, krákog.) Professzor úr, hívtak engemet kocsisnak Czindery őméltóságához! Aztán Bajomba Sárközi nagyságához ebfttatónak, erdópásztornak! (Krákog.) Jaj, andocsi Szűz Mária, még az egyszer segélj!... Engemet professzor úr most megölt! (Újra krákog, és letérdel.) Miként férek abba az üvegcsébe, hogy ottan mutogasson, mint a szíveket meg a májakat?

TÖLTÉNYI Semmi baja, Imre. Ezeket bírja a maga gyomra. Issza is, eszi is! Csak mostan ez töményebb... A szájbelsőt, a nyelőcsövet és a gégemedret is kitisztítja. Az első kiköpni, utána jöhet a nyelet... Lehet, hogy nem vágja el a „hányszékelést”, de ettől majd reménylenek. Ez az első lépés...

IMRE Reménylenek majd egy jó megpusztulást! Még ilyen kőbendőn, mint az enyém, azon is átfúr...

TÖLTÉNYI (felmutatja az üveget, összerázza) Íme, itt van. Szép piros. Egy kanállal mindegyiknek. Maga fogja beadni...

IMRE Hogy én? Még csak az kéne! Ottan náluk a szuronyos puska! A nyelvem kivágják (kidugja, tárog), biza ki is herélnek (odakap)!

TÖLTÉNYI Sombor lesz a neve... a baka szívesen iszik bort... (Közelebb lép Imréhez, vállára teszi a kezét, miközben az feláll.) ...Amikor köpködnek, maga mindig hoz-

záteszi, jól van, fiúk, ezt ki kell bírni, aztán hazaviszünk benneteket! Érti, Imre?

IMRE *(fulladozva)* Igenis!

TÖLTÉNYI Hazaviszünk, ezt mondja jó hangosan! Ez a mondat lesz a gyógyszer lelki tasakja...

IMRE *(hörögve)* Hogyan, mikor megölte a hangom? Én, ha lehetne...

TÖLTÉNYI Ezt meg sem hallottam! Küldetésünk önre is ki van terjesztve.

IMRE Professzor úr, ki terjesztette ki? Ide a késemre...

TÖLTÉNYI Mi van a nővérekkel?

IMRE Csak a baj! Összevészték! Azt hiszik, orfeumba mennek! Az járja köztük, hogy az úr *(Töltényi felé billent a fejével)* majd oltár elé vezeti mindet... egyik-másik olyan szép faros... *(Mutatja.)* Itt vannak a nagyteremben, várják Professzor urat, eligazítás gyanánt. Mariska gyepión tartja őket. Kőszikla az a nő, ahogy Jézus urunk mondta. Nem csodálnám, ha Péter lenne a valódi neve... *(Összerakja a két kezét, aztán keresztet vet.)*

TÖLTÉNYI Maga mondta, hogy a nemzetőrlista beválik... *(Előveszi a listát.)*

IMRE *(a papírt is nézi közben)* A féhércselédnél bevált, de a legények, azok behúzták azt a kemény somogyi nyakukat. Még hogy ingyenes fuvar Boglára? Mondok, Déli Vaspálya Társaság... odajöttök a vonat elé... a katonákért! Ők, dehogyse... Mondok, jó, akkor odaadom valamennyi megyei zsandárnak ezt az ívet! Tíz év kötőérés a Bakonyban, az majd segít... Aki negyvenyolcban ugrált, az ugráljon most is...

TÖLTÉNYI Szóval, hogy állunk?

IMRE Szolgáltatára hét kocsi megszervezve, *(a papírt nézve)* még

egy az andocsi papoktól... igaz, az trágyásszekér...

Töltényi a táskáját pakolja.

IMRE Professzor úr, lenne itt valami...

TÖLTÉNYI *(figyelmesen ránéz, Imre kibontogat egy ruhából egy nyakörvvel ellátott kolompot)* Ez meg?

IMRE *(megrázza)* Ezzel a legényeket egybehajtanánk...

TÖLTÉNYI Szamárkolomp? Vállalatlunk híradója egy kolomp? Ez legyen a követünk?

IMRE Gondoltam, ismerik azok ezt a hangot! Úgy is számár mind, ha együtt mentek csatába az osztrákkal...

Nyílik az ajtó, egy másik fehér köpenyes be. Imre közben visszacsomagolja a kolompot. Huber Mihály az, Töltényi helyettese, borbélyfelcser. Kezében két bot és egy vászon...

TÖLTÉNYI *(örömmel)* Mihály, de jó hogy jössz! Grácból vettél-e levelet?

HUBER *(biccent, rázza a fejét)* Levél nem jött. *(Előrenyújtja a botokat.)* Ezt fabrikáltam össze... *(Mutatja, közben magyarázatot fűz hozzá.)* Ez két jó suháng, ahogy Somogyban mondják. Somból. Olyan erős, hogy törhetetlen az...

IMRE *(okostojáskodik)* Úgy igaz, ecsém kanász... tíz éve üti ezzel az ártánydisznókat...

HUBER *(leinti)* Ezt a vásznat, erős spárgával, kétszer megvarrattam. Ide bedugjuk... és kész a hordlap...

TÖLTÉNYI *(ámulva)* Geniális... feltaláló vagy... Ámbár Isaszegen, a csatakor... *(Imrére pillant)* ...szóval láttam hasonlót, csak az „par exemple” szögezve volt...

HUBER Egy német orvosújságból fűrkésztem ki...

TÖLTÉNYI Próba! Imre, feküdjék a hordlapba....

IMRE *(bizalmatlanul)* Rajtam kezdik? Én vagyok a kolerás?

Töltényi bólint. Imre lefekszik a vászonra, azok megemelik, sétálnak vele. Imre mosolyog. Töltényi int, megállnak. Leteszik. Letérdelnek lihegve.

TÖLTÉNYI Legelőbb el kell a betegeket választanunk a többitől. Ne terjedjen a kór! A romlott víz helyett azonnal bort! A füstölést én nem ajánlom!

HUBER Nem lesz veszélytelen vállalat...

TÖLTÉNYI Negyvenkilencben több honvéd esett el, Huberem, e betegség, a kolera kaszájától, mint osztrák és tatár szuronytól. Jelenlétemben a hányszékelést, minek akkor nevezve volt Kazinczy által... a legfőbb ellenségnek jelöltem, s ezt Kossuth is jóváhagyta... Most pedig a kendőket...

Felteszik a szájkendőket, egyet Imrére is kötnek. Felemelik, ebben a pillanatban egy hölgy lép be, Mariska. Ő a megbízott főnővér. Csodálkozó arcot vág.

TÖLTÉNYI *(nyögve)* Mariska, a szak-személyzet kész?

MARISKA *(felemeli az ujját)* Imre, ugrás! Nehogy már a professzor úr és a főfelcser úr *(kedvesen Huberre néz)* karján imádkozzon. Számár viszi a fiát?

Imre leugrik, letépi a kendőt, hol ennek, hol annak adná, aztán zsebre vágja... Mariska ujjával mutatja, hogy kifele. Imre felkapja a kolompot és alázatosan távozik.

MARISKA *(feddően)* Kértem a professzor urat, ne adjon ilyen nagy barátságot... ennek a bugrisnak.

Ha majd késsel, villával is társaságképes, akkor...

HUBER De szigorú!

MARISKA Mihály, kérem, Ön tudja leginkább, csak úgy van hatásos orvoslát, ha rend is van!

HUBER A lányok?

MARISKA *(arca a lányok szóra megkeményedik)* Még hogy lányok???(*Lenézően.*) Ezek a besorozottak... a tizenkét nővér... féle... kiképezve. Már amennyire lehet. Kacarászní igen, az nagyon megy nekik...

TÖLTÉNYI A bepakolás?

MARISKA A sok tépés, a sebkendő mind kivasalva. Felcserkések, fogók kifőzve. Varrócérna tíz gombolyaggal. Fertőtlenítőszer a nagy ládában, ahogy kérte a Professzor úr. Szereztem két zsák szárított meszet... meg odaraktam a krétaport is... ha más nincs ez is jó lesz. És van rengeteg almánk, Csorbáéktól! Füstölt, szárított hús és cukor, só... süttünk pirított vág egy ezer szeletet...

TÖLTÉNYI *(elégedetten)* És legyen még egy kis hagyma, fokhagyma, krumpli, szalonna. Magam főzök nekik.

HUBER Te magad?

TÖLTÉNYI A hazai viszonylatot minél előbb megteremtjük a számukra, annál előbb kezd a szervezet gyógyulni. Az otthonlás, a lelki manna mindennél fontosabb... Szép szó hat a mély sebre leginkább!

MARISKA Ezeket a mondott javakat egybegyűjtöttem, a többit a Vencli fűszerestől kialkudom.

TÖLTÉNYI *(elismerően Mariskára mutat)* Tessék, Huber... a jók közt a legjobb... és ha még mosolyogna is!

Mariska becsben tartja, mosolyt erőltet, egy arcrándulással átveszi a dicséretet.

MARISKA Mennék is, kendőket, kötényeket főzünk!

TÖLTÉNYI Mariska, legyen gondja, hogy a posta utánunk jöjjön. Ha kell, futár hozza.

Mariska bólint, el.

HUBER *(elővesz a szekrényből egy lapos követ)* Az ám, Somssich küld neked valamit! Miszerint Te majd ezt pontosan érted. Egy követ...

TÖLTÉNYI *(átveszi, nézegeti)* Szóval követ küld? Így segít? *(Ironikusán.)* Megkövez?

HUBER Ez nem akármilyen kő. Nézd csak *(ujjával végigköveti a vajat)*, vezet át rajta itt egy vékony vajat. Ezt a követ az Afrika-expedícióból hozta, a Nílustól. Benne foglaltatik a nevezetes beszámolójában is. A kőszivárgásban, ahonnan való, van egy óriási gránitlap. Sima az, mint egy asztal. Olyan háromszáz láb is van valamely-
valamely oldala. A bennszülöttek úgy hívják, a Teremtés asztala. Évezredek óta súrolja a homokvihar, égeti a nap. És ott, abban a gigant kőlapban szalad végig egy vékony kis vajat, egy parányi út. Ahogy a gróf nekem elmondta, mikor felállt a hatalmas kőlapra, némulva megdöbbsent! Emez kis út egyenesen a Nílus lemásolt rajzolata. Sokáig senki sem tudta, mi az, míg egy angol zoológ megfejtette a titkát. Észrevette, hogy a vajatban ezrével szaladgálnak bizonyos csak ott élő fekete hangyák. Akiknek ez a hazájuk, már megszokták, kibírják a perzselő napot. Ők tapossák benne nap mint nap a homokot. Ha egy vödört odaillesztesz a vajat csorgójához, így mesélte a világjáró, egy óra alatt megtelik az.

TÖLTÉNYI *(elgondolkodva)* Hangyák...

HUBER És ez megy millió és millió éve! Maga a teremtés ez, olyan, mint Ádám és Éva... vagy *(mutatja a részegeskedést)* a bárkás Noé...

TÖLTÉNYI *(elgondolkodva)* Mint kőben a hangyanyom...

HUBER A hangyák a szélvihar és a forróság véges határán a Nílussal párhuzamosan futnak. Aztán ahogy a kis nyomuk belevesződött a kőbe, maguk sem tudván, teremtetek valamit. Hiszen *(izgalommal, kigyúlt arccal)* a vajatban, ahol nem éri őket a vihar és a forró szél, ők egyre szaladnak kis patáikon! Ott élnek, ott nevelnek fiakat és ott porladnak el... és ott teremtetek valamit. Amit már nem tud senki sem elvenni tőlük, egy utat...

TÖLTÉNYI Hát ezért megyünk, Huberem, a katonákért... *(Átveszi a követ és berakja a ládája.)*

HUBER *(közben egy papírt vesz elő)* Íme a kőnél könnyebb papír. A főispán úr megkapta az értesítést az ezredtől... Abban csak a szállítást engedélyezik a vonaton, de nincs benne parancs vagy megnevezés... A vármegyének pénze a vállalatra nincs, annyit segít, amennyivel mi őt... kutyahajítófával.

TÖLTÉNYI Vármegye? Menlevél? Ki-nevezés? Álmodsz, barátom? Azt gondoltad, mint vezérlő csillagtól bevilágítottak érünk a hadtérre?

HUBER Deák titkára személyesen ígérte az értesítést. Aztán, hogyan, hogy sem, a teljes vonatköltséget letették forintban! A városban azt beszélnek, Londonból jött! Sürgönyben... az ifjú Festetics Dénes.

TÖLTÉNYI Az adta, akinek volt...

HUBER *(lelkesülten)* Sok ajtón kellett bemenni... Sosem hittem volna,

hogy ennyi is kitelik egy ilyen pigoya megyétől... de Somssichék meggyózték Deákot...

TÖLTÉNYI (*megkeményedik az arca*) Deákot?

HUBER (*elővesz egy levelet*) Itt van az osztrák colonel neve, aki a dunántúli gyalogezredhez főfelügyelőnek tétetett. Őhöz megyünk, előbb Sadowába, aztán lehet, hogy Pozsonyba... Deákék azt kérik...

TÖLTÉNYI (*idegesen*) Deák? Mindig ez a Deák? Neked szent ez a Deák? Aki mostanáig azzal foglalkozott, hogy törvényt írjon arról, a pipázó atyafinak tilos legyen földre köpni? Ő... (*délnek fordul, jelképesen Kossuth lakhelye felé*) hogy szégyenlené...

HUBER Ő... Ő... Ő... nem megy átlőtt lábú katonákért! Ül a fotelben... és írja a nagy szózatait. Azt mondják, virágokat rajzolgat, botanikuskönyvet szerez. Levelez az amerikai szenátusokkal, meg pénzt veret, ami semmire sem jó... Ne bántsá már Deákot...

TÖLTÉNYI (*odalép hozzá, keményen*) Kérlek, túllépsz egy határon... Ilyenekre, mint most Deák, azt mondtuk... áru...

HUBER (*leállítja*) Deák azt teszi, amit tennie kell. Tíz közül most nyolc erre szavaz...

TÖLTÉNYI Engem a kettőbe számolj! Én nem vagyok, és nem is leszek az a nyolc! Felenni a kegyúr moslékját? Talpnyalónak lenni? Akkor most induljak Rodostóba...

HUBER (*mosolyogva*) Kaposvár nem elég neked? Doktor Ovidius, neked Kapos a Tomiszod...

TÖLTÉNYI (*elmosolyodik*) Tíz év várfogság helyett ez jutott... Vállaltam volna boldogan az előbbit, de (*kezével behízeltető mozdulatot tesz*) fenséges császárom a tömlöcből

kegyesen elbocsátott... Bedugtak ebbe a Kaposba! Még azt is parancsolták, ne járjak föl-alá, inkább csak legyek a betegek között. Gyógyítsak... lapítsak... gyógyítsak, lapítsak!

HUBER (*cáfolja*) Csak sosem sikerült ez a lapítás. Minden társaságban ez volt a téma: Töltényi doktor így, Töltényi doktor úgy... itt ezt mondta, ott azt mondta. Pákozod meg Debrecen! Kossuth, Kossuth? Kossuth, aztán minő ember az a Noszlopy! Világos!... meg Arad... Most ezt sértette, utóbb azt öklelte! Töltényinek egy istene van: negyvenyolc! Aki mást hisz, az tán nem is magyar...

TÖLTÉNYI (*elkeseredve, kissé reménytelenül*) Nem akartam... tán nem így akartam...

HUBER Aki barátod lett, az éppen úgy bitagnak van híva. Az megbízhatatlan! Annak nem jár se hivatal, se előreléptetés.

TÖLTÉNYI Vagy simulunk, vagy... elmúlunk...

HUBER (*a régi sértettséget emlegeti*) Tizenöt év! Tizenöt éve mondia neked a barát Huber Mihály: „cum grano salis”,¹ de hiába...

TÖLTÉNYI (*felé lép*) Huber Mihály... (*Keményen ránéz, elmosolyodik, széttárja a karját.*) Erre egyetlen szóm van. Köszönöm, barátom!

Huber odamegy és megöleli.

HUBER (*dohogva*) Ha van két magyar, rögtön kettőt akar... Már a császár is ezen nevet. Megosztani nem is kell ezt a nemzetet! Osztódik az magától.

Töltényi bólint, közben a csodaszerét pakolja egy ládába.

¹ mértékkel... tkp. egy szemernyi sóval (latin)

HUBER *(közelebb lép, bizalmasan)* Mindig kérdezni akartam, mi a befejezése a történetnek az atyai három próbáról.

TÖLTÉNYI *(előveszi az órát, rátekint)* A triage? Az értelem és a tett, azután a harmadik méretés a szív! Apám, miközben ezen órát átadta, megkopogtatta a mellkasom! S ott a szívemet. Így mondta, kérem, majd eljön a pillanat, és ez lesz a próbák között a legnehezebb...

HUBER Meglehet, hogy most ütött ennek az órája...

TÖLTÉNYI *(másfelé vezeti a beszélgetést)* Úgy vártam, hogy doktor Schrantz elküldi apám feljegyzéseit. Foglalkozott a kórral, összeírta hatásait s ellenszerét. A patológiájában, mit papírra vetett, írt is róla. Hajlam, mint mondja, az egyik bél bírja, a másik nem!

HUBER A hajlam... Amit az egyik bír, azt nem bírja a másik...

TÖLTÉNYI *(magának)* Bár repülhetnék oda, galambként, Grácba!

HUBER De él-e még ez a doktor Schrantz?

TÖLTÉNYI A levelet a császári pribék, a cenzuráns rögtön eltépte... *(Megtörli izzadt homlokát.)*

HUBER *(megérinti a homlokát)* Jól látom, lázasan vagy?

TÖLTÉNYI Most mindenki lázas...

HUBER Én hiszek ebben a küldetésben! Kell hogy sikerüljön, hazahozzuk a fiúkat!

TÖLTÉNYI Hazahozzuk!

HUBER Nekem a legfontosabb, amire esküdtem... a betegügy...

TÖLTÉNYI Nem érted, kedves Huberem! Egy ecetes kézmosásba, tiszta ingbe a kór még nem hal bele... Leírni, megfejtteni, lankasztani, támadni rá... eltörni kiterjedését... ez a vágyam...

HUBER Az én vágyam a küldetést véghezvinni!

TÖLTÉNYI *(ránéz, megöleli)* Úgy lesz!

Ölelkezve kimennek.

2. jelenet

Morvaország, Königgratztól 10 kilométerre, egy osztrák hadi barakkban. Kerítésdróttal körülvett tábor. Egy orvosi sátorba jönnek nagybetegen a magyar legények, alsógatyára vetkőzve. Alig vonszolják magukat. Az egyiknek a feje sérült, a másikat a hideg rázza, a harmadik mankón ugrál. Görnyednek, nyöszörögnek... Töltényi, Huber és Imre belépnek...

TÖLTÉNYI Hadnagy úr, itt a szállító... 160 beteggel holnap megindulunk... Magyarországra.

HADNAGY *(lassan, bizalmatlanul végigmustrálja a lapot)* Fogadok, nem ér a határig a negyedével sem... Ezek háynak, remegnek és kiszáradtak. Aztán...

TÖLTÉNYI Ne legyen hadnagy úr helyettem desperat!² *(Odafut a katonához, megrángatja egyik másik gatyáját.)* Hol a ruhájuk?

HADNAGY *(gúnyosan elmosolyodik)* A teremtő se küldte másként az újszülöttet! A parancs az, Ön viheti haza ezeket, mert mi már leírtuk elesettként. A halottnak pedig ruha nem jár! A fegyverét pedig újra felveszi egy katona, hogy a hazájáért küzdjön.

HUBER Hadnagy úr, ez több mint nem elegáns!

HADNAGY Felcser úr, a háború, ami nem elegáns!

HUBER Ezek még hús-vér emberek!

HADNAGY *(aláírkantja a listát)* Kérem, a mi listánkról kihúzva mind.

² elkeseredett (latin)

Járványbeteg, hadi kóros, súlyos seblázás, eltűnt, van, amelyik lég-
ütött, zavarodott. Legyőzte őket,
a porosz és a morbus cholera...
a rubrika szerint mind elesett vagy
eltűnt. Vihető! A ruha, bakancs,
puska, tőr, kulacs... parancs sze-
rint itt marad. Minden pénz, ék-
szer, holmi elvéve (*elmosolyodik*),
mert az fertőző is lehet...

HUBER (*odamegy az egyik legény-
hez, felemeli a kezét, egyik ujját
mutatja*) Házas?

KATONA Igenis!

HUBER Gyűrűje?

KATONA Elvették!

HUBER (*a hadnagyhoz*) A jeggyűrű
fertőző?

HADNAGY (*élesen ránéz*) Vihetik,
ahogy berukkoltak...

TÖLTÉNYI Egy napi ételt sem utaltak
ki?

HADNAGY Vehet nekik köpenyt Hra-
decben... Rágjanak sóskát... az
egészséges. Mindenki a maga cso-
daitaláról beszél... (*Visszaadja az
ívet a nevekkel, pakol.*) Utálok ezt
a magyar vircsaftot...

HUBER Akkor ők... már papírembe-
rek?

HADNAGY Vigye őket, ahova akarja.
Vigye Budára, vagy vigye Ameriká-
ba telepesnek. Ha ezeket is meg-
kartácsolták volna a poroszok,
már csak bélnedv lenne mind...

TÖLTÉNYI (*félrevonja a hadnagyot*)
Van kettő, aki lövetésre vár... ké-
rem őket is...

HADNAGY Az lehetetlen. Dezertőrök-
ről nem tárgyalok! Kötél kellene,
de ember sincs, bitó sincs, kötél
sincs... A kilenc dezertőrből a ko-
lera elvitt hetet...

TÖLTÉNYI Minő segítség a császár-
nak...

HADNAGY (*elmosolyodik*) Jól mond-
ja... Ezek is elvezve lennének,

de parancsra halottat hordtak két
hétig. Holnap reggel majd bele-
lötetem mindkettőt a 16-os sírba.
TÖLTÉNYI (*kérlelően, cinkosan*)
Nagybetegek...

HADNAGY Akkor meg? Nem sok az
esélyük, „pro futuro”!³

A Hadnagy szalutál, el akar menni...

TÖLTÉNYI (*megfogja a zubbonyát,
előveszi az apai arany zsebóráját*)
Viszem ezt a kettőt is. Ne haljanak
meg csak azért, mert megijedtek
a haláltól...

HADNAGY (*átveszi az órát, nézegeti*)
Szép óra! Vésett! (*Olvassa.*) Ad
perpetuam rei memoriam! (*Mond-
ja lefordítva is: A dolgok örök
emlékezetéül*) Emlékezünk majd
erre (*felmutatja az órát*), egy da-
rabig igen... (*Elteszi.*) Holnap reg-
gel hatra viszont... nyomuk se
legyen...

Hadnagy el...

TÖLTÉNYI (*odamegy a betegeihez*)
Na, legények, hazamegyünk. Ha-
za Kaposba... (*Boldog morajlás a
válasz.*)

IMRE (*felmutatja a sombort*) Az ám,
bakák, újra iszunk! Ebből a rötte-
netösből...

*A katonák hangosan tiltakozva nyö-
szörögni kezdenek, Imre töltőgeti a
szájukba a sombort...*

³ jövőre nézve (latin)

3. jelenet Bécs, 1866 karácsonya előtt

Az osztrák császári tanács szobája a Burgban.

A falon az uralkodó képe. Egy asztal körül magas támlás székek, az asztalon poharak, középen egy kancsó víz. Ferenc József császár érkezik, Ferdinand von Beust külügyminiszterrel és Franz von John tábornokkal. Egy vászontérképet akasztanak a falra, a császár int, a térképet kibontják. A császár megtapsolja a látványt. A Monarchia első térképe.

FERENC JÓZSEF *(átéléssel)* Cso-dálatos! Hiszek benne! A császár mondja *(felemeli a kezét, miközben mindkettő odalép)*, többé engem háborúzni ne engedjete! Csak parafálni...

Mindketten mosolyogva meghajolnak. A császár nézegeti a birodalmát.

FERENC JÓZSEF *(nevetve hozzájuk lép)* Megdöbönt, Ferdinand. Hogy Ön nem lát itt Európát? Ilyeneket írnak a gúnyírók a Zeitungban! Hogy Ön a látás zavarába esett még július harmadika előtt. Bekötött szemmel rajzolják le Önt, amint ül Ausztria tetején, egyik lábát egy königgratzi túske böki, én meg ott sopánkodom maga mellett! Számhoz kapom a kezem, hogy jaj! Talán még a gatyámba is csináltam! A karikaturisták szerint Európa összeomlott, legalul, a láp mélyén a bugyborékoló osztrákok... Pedig tessék *(a térképre mutat)*, a legteljesebb Európa...

VON BEUST *(higgadtan)* Felső, felség... a gúnyírók...

FERENC JÓZSEF Akik mégiscsak igazat mondanak...

VON BEUST Július harmadika után, felség, a poroszok olyan ma-

gasságba emelkedtek, ahonnan Ausztria picinyke kavics ezen hegyi gorillák talpa alatt. Bismarck minden gorilla neve!

Franz von John tábornok bólogat... Ferenc József ránéz, akkor azonnal abbahagyja...

FERENC JÓZSEF Amit nem értünk el a csatatéren, Ferdinand, azt értük a szivarfüstben. Prágában? Győztünk! Bismarck és Moltke... látta, mily zavaros szemekkel álltak föl az asztaltól... Már szégyellik ezt a testvérháborút! Mit róttak ránk? Velence? Legalább nem kell dologházat fenntartanunk meg a palotákat javítani. Elmegyünk turistaként! Ott gondoláznak hölgyeinkkel három krajcárért az olajos hajú csónakosfiúk. A szárdok és Piemont? Már nincs is mit enniük! Szászföld? Sírva fogják kérni, legyen újra Ausztriáé! Német hegemónia nélkülünk nincs. Könyörögni fognak értünk, tíz év sem kell...

VON BEUST Úgy igaz, ha a csatatéren meg is verték Felsőgedet, a tárgyalóasztalnál nem sikerült nekik.

FRANZ VON JOHN TÁBORNOK Jobb puskák, de gyengébb emberek...

FERENC JÓZSEF Ausztria házasságban és intrikában mindig is erős volt...

Nevetnek.

VON BEUST Prágában erősnek hazudtuk magunkat, Felső. És víziónk hatott. Ausztria... mégiscsak birodalom, amely...

FERENC JÓZSEF *(félbeszakítja)* Azok is vagyunk! Birodalom! *(Újra a térképre tekint.)* Még egy hónap, és Fiumétól Pozsonyig, Prágától... hogy is hívják, no, mondja már azt a borvizes gőzfürdőt... ott a román

hegyekben! Ahol buborékos vízben lubickolnak a pisztrángok...
 VON BEUST Borszék, Főméltóságú uram...

FERENC JÓZSEF Borszék! El fogok menni Borszékre Sissivel... vajás pisztrángot és kapormagos pirított zsemlet fogok ott reggelizni, jó házi tojással... ülök majd a kénes gázban... de előbb fel a Várba...

FRANZ VON JOHN TÁBORNOK (*szervilisen*) Felséged kiváló magyar király lesz... Szent István koronáját teszik a fejére...

VON BEUST Még jó, hogy megtalálták az alatt a körtefa alatt Orsovánál...

FERENC JÓZSEF (*mint aki oda se figyel*) Ha már azt hazudtuk, hogy birodalom vagyunk, akkor csináljunk is egyet!

VON BEUST Ahogy Ön mondta, jobb egy kézjeggyel országot szerezni, mint a drága és kimerítő háborúval!

FERENC JÓZSEF (*megpödrri a baszját*) Választhatnak, miniszterem...Negyvennyolc? Abból még egyszer nem kérnek... Én birodalmi polgárrá teszem a magyarokat. A magyar új neve: birodalmi polgár...

VON BEUST ... és alattvaló...

FERENC JÓZSEF Na igen! A sorrend más nekik, és más nekünk...

VON BEUST A hegytetőn erős a szél az alföldi gulyásnak...

FERENC JÓZSEF (*leinti*) A magyarok, amikor Napóleon szórólapokat osztogatott Győrben, kis híján franciákká lettek. Most a poroszok vették elő ezeket a röplapokat, és odafirkantják a franciák helyett a nevüket. Országokat akarnak bekebelezni... alacsony nyomdaköltéssel... Ért engem, Ferdinand? Ha a poroszok átnyúlnak a fejünk

fölött, Ausztria megszűnik birodalom lenni.

VON BEUST Én is így látom, Felség.

FERENC JÓZSEF Kossuth mozgolódik, Klapka a szlovák hegyekben vár, még a régi, szakadt Rákóczi zászlókat is elővették Tokajban... Mekkora megdöbbenés lesz, amikor megtudják, mit is akarhatnak!...

VON BEUST Monarchiát, főméltóságú uram! Deák miniszterelnök akar lenni, hogy visszavágyjon Kossuthnak. Andrassy? Már nem is levelez vele...Eötvös kormánytagnak jelentkezett, Lónyay a zsebünkben... A magyarok szépen bemásíroznak a birodalomba... Deák vagy Andrassy, nekünk mindegy... fő az, hogy szégyelljék magukat Kossuth előtt... Ő pedig meg fog pukkadni, hogy hívei megbecsült osztrákokká váltak, birodalmi miniszterek lettek... Várom, hogy mikor hány epét rájuk... ha kell, magam fizetem az újságot és a szerkesztőt, ahol a cikke erről majd megjelenik...

FERENC JÓZSEF (*legyint*) Andrassy vagy Deák? Igen, készen állnak. Maguk sem tudják, hogy mire... de készen állnak...

VON BEUST Deák gyomra sokat bír, Andrassy messzebbre lát...

FERENC JÓZSEF Tudták, hogy Andrassy levélpapírján egy szivarozó róka van? Sissitől tudom... mindent a nőktől lehet megtudni... Julius a róka....

FRANZ VON JOHN TÁBORNOK (*tréfásan*) A nők, Főméltóságú uram! Vigyázat a nőkkel! Képesek a legjobban megszerkesztett dolgokat is gyorsan tönkretenni, csak hogy odafigyeljenek rájuk... És képesek híven szolgálni, csak ezzel a legtöbbet árthassanak másvalakinek...

FERENC JÓZSEF Olvasom a Beobachterben, hogy az osztrákok és a magyarok bajaikat feledve, az idő szavát megértve, kéz a kézben vezetik a két országot az egyesülésbe. (*Zsebébe nyúl, majd elővesz egy papírt... epésen.*) Látta emez röpiratot? Mária országa délceg furkósbotjával hatol be Ausztriába...

VON BEUST Nem láttam ilyet, felség.

FERENC JÓZSEF Hazudik, Beust, akárcsak Prágában. Ön is hallott és látott ilyeneket, csak nem meri a szemembe mondani.

VON BEUST Ha nem a császárommal állnék szemben, elragadtatnám magamat. Nincs efféle dolog! Aki terjeszti ezt, csak néhány pesti zszurnaliszta, akiket megbabonáztott a császárné szépsége... Ők eddig meg voltak győződve, hogy a Zichy és a Festetics baroneszek szépsége a világraszóló... Nem kell egy év, és Erzsébet királyné (*meghajol*) lesz nekik Szűz Mária...

FERENC JÓZSEF (*nevet*) Schmerling mit mond?

VON BEUST Schmerling ugyanezt mondja. Beszéltem vele reggel erről a nemkülönben kényes kérdésről. Tizennégy embere...

FERENC JÓZSEF (*megdöbbenve*) Tizennégy embere???

VON BEUST Az alaposság sosem árt, Felség... igen, tizennégy embere kapta azt a feladatot, hogy Bécsben gróf Andrassy minden lépését figyeljék. A feljegyzéseket pedig, ahogy elrendeltük, B-karton nélkül adják le. Nos, itt vannak a megfigyelési ívek. (*Előveszi.*) Andrassy a Ringen, lovat vesz Neustadtban, fürdőbe megy, aztán a Kronerben csirkét vágat, friss salátával, fehérbort iszik. Kilovagol, vadászik

báró Wenckheimnél. A császárné, Felség, szerdán egykor, közvetlen ebéd után, desszertkor fogadta itt a Burgban. Itt van Redigger komorna beszámolója. (*Mutatja.*) Kézfogással sem érintették egymást! Elmondja (*olvassa a jegyzetet*), hogy köztük végig fennállt a két métert meghaladó távolság. Kimérten, jól hallhatóan beszélgettek. Magyarországról. Itt van, kérem, erről beszéltek. Virágok, Párizs... bla-bla-bla... Hol tartózkodik Széchenyi Béla? Igaz, hogy angol baroneszt szeret? A császárné elmondja, tanul magyarul, olvasta a Horváth-féle *Magyarország történetét*. Németül beszéltek, itt Andrassy néhány magyar mondatot mondott, amire a császárné azt felelte, ebből egy szót sem értett. Egy vers, a címe: Tiszánál... Ekkor az Ön felesége azt kérdezte Andrassytól, hány csikós élhet az Alföldön? Andrassy nevet: kérdé, azok is, akik '48-ban huszárok voltak? A válasz...

FERENC JÓZSEF (*idegesen*) Nem érdekel a válasz... mind gazember! Minden magyar csak addig becsül, amíg az ígéretedet bírja. Ezek, Ferdinand, sok ezer osztrákot öltek meg... többet, mint a poroszok Königgatznél! Gyilkos egy trén...

Hallgatnak

FERENC JÓZSEF Gondolkodott már az emlékmű kérdésén? Mégiscsak negyvenezer katonánk halt meg azon az átkozott réten... Ja, Königgatz. Szép emlékművet akárokk. Egy nagy obeliszk előtt boruljanak térdre az anyák, érte?

VON BEUST A poroszok is emlékművet akarnak...

FERENC JÓZSEF (*idegesen*) Nem! Szóba sem jöhet.

VON BEUST Prágában nyomatékosan kérték...

FERENC JÓZSEF Jó, hogy nem Bécsset kérték. Akkor várjunk még. Amikor már kikeltünk ebből a betegágyból... akkor avatjuk föl a szobrot. Hatalmas obeliszk, pompás szuronyos katonákkal...

VON BEUST Lenne itt valami, Főméltóságú uram... Egy magyar ügy...

FERENC JÓZSEF Újra nemesi címert akar változtatni báró Majláth...?

Nevetnek.

VON BEUST Kitelne tőle...

FERENC JÓZSEF No???

VON BEUST Engedelmeivel, Felség, John tábornok...

FRANZ VON JOHN TÁBORNOK Felség! Egy kényes ügyben kérünk döntést Öntől. Tudomásunk van arról, hogy egy magyar orvos súlyos katonai etikát sértett... Feltételezzük, Felséged sosem hallott róla, sem a városról... a neve *(belepillant egy iratba)* Kaposvár...

FERENC JÓZSEF Sosem...

VON BEUST Természetesen! Egészen picinyke hely, herceg Esterházyé, mondanom sem kell. Miközben a jó Savoyai Eugén a törököt üzte, addig Esterházy a birtokívét hizlalta...

FERENC JÓZSEF Halljam, John! Velősen...

FRANZ VON JOHN TÁBORNOK Ez az orvos százakat mentett meg a harctéren a csata után a biztos haláltól... Sebláz, a kolera, az éhezés... a sebesültek közt aratott a vízláz... hullottak, mint a legyek! A halottak száma... de nem is mondom... Ön is tisztában van a sajnálatos eseményekkel...

FERENC JÓZSEF A sajnálatos események!!! *(Iszik egy korty vizet.)*

FRANZ VON JOHN TÁBORNOK Ma sem tudjuk, miért...

FERENC JÓZSEF Mit miért?

FRANZ VON JOHN TÁBORNOK Miért szánta rá magát, hogy egy ilyen eldugott helyről haldokló katonákért menjen... de megtette. Mintha az égből pottyant volna... Szekerekkel, lovakkal, egy... íme a rajz *(mutatja a császárnak)* ...afféle műtési kabin... aztán összeszedte a magyarokat és elmasírozott velük. Három vármegyényi bakát vitt haza... Fertőtlenített, vágta-kötözte a kart, a lábat... Nagy híre lett ennek a vállalatnak! Csodálom, hogy felségednek senki sem jelentette. Amolyan... hogy is fogalmazzak... hős lett...

FERENC JÓZSEF Hős???

FRANZ VON JOHN TÁBORNOK Én is túlzásnak tartom, de sokan ezt mondják. A múlt héten írt róla a kurír. *A hős orvos a csataterén, ez volt a cím!*

VON BEUST *(kicsinyítve a dolgot)* Egy rövid kis cikk volt, Felség!

FRANZ VON JOHN TÁBORNOK Egy mozgó kórházat állított fel, felség... felcserekkel, nővérekkel, ad absurdum, semmi sem volt velünk egyeztetve... Százhatvan katonát rakott vonatvagonba, és hazavitte őket... Nagybetegek voltak, „pitoyable”...

VON BEUST *(fordítja, megerősítve a dolgot)* ...szánalmas...

FRANZ VON JOHN TÁBORNOK ...állapotban Felség. Egy krajcárt se ért az életük...

VON BEUST Azt kérvényezték a magyarok, hogy tüntessük ki... az orvost...

FRANZ VON JOHN TÁBORNOK A legszilárdabban ellenállok! „Á tout prix!” Felség, ez lehetetlen! Van nekünk is orvosaink! Őket

miért nem tüntetjük ki?! A hadiszabályt teljesen felrúgta... még porosz katonákat is vizsgált... Súlyos ribillió!

VON BEUST *(leinti)* Ugyanakkor mára a katonák gyógyultan újra be-masíroztak az ezredükhöz...

FRANZ VON JOHN TÁBORNOK *(el-lentmondva)* Felség... vizsgálatot kérek... ha kell, Benedek tábor-szernagy ellen, ha kell magam ellen is! Ez szabotázs! Ha nincs a véres zűrzavar, lelőttük volna ezt az orvost... *(Keményen.)* Vasra vetetni... Harctéren idegennek semmi helye... Azt mondják, Felség, egyenesen a Balatonig mentek. Közben százak éljenezték őket! A jelentéseink szerint Kossuth-nó-tákat énekeltek...

FERENC JÓZSEF Akkor nem is voltak olyan betegek...

FRANZ VON JOHN TÁBORNOK Így igaz, Felség. A katonai tanács Maj-láth úr kérvényét leszavazta... nem tüntethetünk ki egy...

FERENC JÓZSEF Egy???

FRANZ VON JOHN TÁBORNOK ...kossuthista...

VON BEUST *(leinti)* A neve Johan Töltény. Az apja Töltény Szaniszló, szülészorvos, költő, botanikus... afféle bolond... Festetics György fiókája... Volt vele bajunk elég. Kadétiskolában tanított Bécsben, sőt nemesi címet kapott Felséged ap-jától. Ám '48-ban mint forradalmár szaladgált Bécsben az egyetemi ifjak zászlajával. Álnéven próbálta kijátszani a figyelmünket, nyugdíj-ba helyeztük, Grácba. Szerencsére, Felség, a jó Isten magához hív-ta, már tizenöt éve! Ő kérvényezte a magyar nevet, hogy Töltény le-hessen. Schlittensam helyett... Az ő fia ez a doktor Töltény János... Valóban, a helytartótanács lefoly-

tatott egy vizsgálatot a vármegyé-nél. Elszánt ember, megrögzött negyvennyolcas, de kiváló járvány-ügyi orvos...

FERENC JÓZSEF Na, elég....

FRANZ VON JOHN TÁBORNOK Mi is így gondoljuk, Felség! Elég!

FERENC JÓZSEF Elég! John, mehet! A miniszter úr majd tájékoztatja.

A tábornok katonásan, de sértetten el.

VON BEUST Alma nem esik messze a fájától. A fiú, akit Felséged tíz év várfogságra ítélt, nagyon helyesen... negyvennyolcban mégiscsak ő volt a honvéd-egészségügy titkára! Kossuth őrnagya... szóval ez a Johan... most csodát tett Königggratzben... ha úgy vesszük *(óvatosan)*, osztrák katonákat gyógyított, Felség...

FERENC JÓZSEF Königggratzben?

VON BEUST *(bólogat)* Felség, engedjen meg egy gondolatmenetet! Ha nem tüntetjük ki, az több mint hiba! Egy hős felcser, aki szembe-szállt a porosz kolerával, osztrák, ismétlem, osztrák katona fiaink életét mentette meg! Egy hős! Mi pedig kényeskedünk ezt elismer-ni???

Néhány hónap múlva közös birodalmunk lesz a magyarokkal! Mit fog mondani Deák? Pesten azt húzza majd az orrunkra, hazugság az egész, továbbra is megkülön-böztetés van... És mivel traktál-ja majd a császárnét Andrássy? Nincs bennünk semmi érzés... egy életmentőt, egy hőst kidobunk az ablakon...

(Ferenc József dobant egyet.)

...abba a Monarchiába akarnak ők is belépni, amelybe mi! És nem abba, ahol nekik csak korbács jár!...

FERENC JÓZSEF *(leállítja)* Jó, értem! Nem vagyok hülye... Ha most kitüntetjük ezt az orvost, holnap azt követelik, kérjünk bocsánatot negyvennyolcért!

VON BEUST Felső, elkerülte a figyelmét, ez most egy kínálkozó alkalom, de egyszeri alkalom! Főpróba, az ön koronázása előtt! Mi kinyújtjuk a karunkat! És *(kacsintva)* a jó magyarjainknak megmutatjuk, hogy milyen hálára vágyunk! Térdre... Különben maradtok a porban és a sárban. Ez a bolond orvos a pokolba kívánja majd ezt a kitüntetést!

FERENC JÓZSEF Ravasz, Beust!

VON BEUST Egy vidéki kis doktor? Ki ez? Egy senki! Ki ez? Az összes magyar! Erről a köszönetről fognak majd beszélni Budán és Pesten... és Kaposváron. Fanyalognak majd ettől az orvostól, a társaságokban félrenéznek, ha belép. Már másnap elfeledik a hőstettét. Mi marad meg? A dicső köszönet, amit a császárnak elmondott. Persze nem az aranygyapjasok keresztjét kapja majd... valamit, ami jár az osztrák falusi felcsernek is, ha kellő lúdtalpat észrevett... Vasláncot, amelynek a csörgéséről első hallásra tudják, miről is szól...

FERENC JÓZSEF *(leállítja)* Ha valaki a bögyödben van, tüntesd ki?

VON BEUST Pontosan, Felső!

FERENC JÓZSEF És Beust! Nekünk ez miért nem juthatott az eszünkbe? Hogy orvosokat küldjünk Königsgratzba? Hol voltak a mi tábortorvosaink? Ők miért nem mentek el Bécsből a katonáinkért? Mit csináltak?

VON BEUST Főként meghaltak Önért, Felső...

FERENC JÓZSEF *(nem fogadja el a választ)* Nem! Ők ebédeltek, vé-

gigették mind a hat fogást! Schillert olvastak és agarásztak! Nekik teljességgel mindegy volt, mi van a katonákkal... Csak ennek az egynek nem! Csak ezt érdekelte! Ezt a Kossuth-dokort a bakasors?!

VON BEUST Felső *(gúnyosan)*, ez a doktor Töltény... folytatni akarta negyvennyolcat, de nem pillantott az órájára...

FERENC JÓZSEF *(bólint)* Azt hiszem, megint járna egy krajcár Önnek. Kapja meg a kitüntetést... hiszen egy hónap... míg ő osztrák, én magyar király leszek... *(Von Beust bólint)* ...de hogy miként, azt ne feledjük, Beust...

Bejön egy komornyik, meghajol, valamit a császár fülébe súg, Ferenc József dühbe gurul.

FERENC JÓZSEF *(izgatottan)* Mondja meg neki... mondja meg neki! *(Mérgesen.)* Mit képzelsz? Nekem egy Hübstein ne üzenessen... érti?

A komornyik bólint, el.

FERENC JÓZSEF *(mintha mi sem történt volna, von Beusthoz)* Hol tartottunk?

VON BEUST Felső, készre írtam a köszönőbeszédet. Behívjuk a magyarokat mind: Majláthot, Deákot, Andrásyt, Forgáchot, Pálffy... Mindenki, aki él és mozog, ott lesz a fogadáson...

FERENC JÓZSEF *(mosolyog)* Beust, kérje meg Sissit, legyen ott ő is... mégiscsak egy hős magyart tüntetünk ki... tetszeni fog neki...

Von Beust bólint.

FERENC JÓZSEF *(újra odamegy a térkép elé)* Beust! Most kezdődik minden! Egy új korszak! Ajtóig kell mennünk! És szóljanak a propaganda új ágyúi... Nem bajvi-

vók kellene, nem puskák és nem tábornokok! Írókat szerezzen, és költőket! Legyenek házi szerkesztőink, bértollnokaink... Vegye meg Heckenastot és Emichet... És a köszöntők, a feliratok, Beust! Minden erről szóljon: a szép új hazáról...

3. jelenet

Vonatjelenet, archív filmen. Egy régi vonat halad a síneken.

Lányok kórusa egy negyvennyolcas katonadalt énekel.

Este jött a parancsolat számunkra,
Indulni kell, magyar fiak, a harcra!
Sírtam, mint a záporosó,
Hogy tőled búcsúzni késő,
Angyalom!

Koránt reggel megütötték a dobot,
Kiadták a kemény parancsolatot:
Indulni kell a csatára!

Csókot sem adtam szép szádra,
Angyalom!

Ha az Isten hazahozna még egyszer,
Meggérdezném: mit fogadtál ezerszer?

Hogy mindaddig hívem maradsz,
Míg Puchnerral eltart a harc,
Erdélyben.

Ha meghalok vagy a csatán elesem,
Gondolj reám, imádkozzál érettem.

Hullass értem egypár könnyet,
Meggérdelem tán ezt tőled,
Galambom!

4. jelenet

A helytartótanács egykori szobája Budán, 1867. Egy hivatalnok, egy őrnagy ül egy támlás széken, a nézőknek háttal, csak a tarkóját látjuk. Töltényi lép be.

ŐRNAGY Nos?

TÖLTÉNYI Kérem, Töltényi János doktor, a kaposi közkórház igazgatója kihallgatásra jelentkezik.

ŐRNAGY Igen. Értesítéssel?

TÖLTÉNYI Kitüntetésre... úgy tudom...

ŐRNAGY *(leteszi a nála lévő mappát)*
Azt ki mondta Önnek?

TÖLTÉNYI Az alispán úr által...

ŐRNAGY *(kihúzza a fiókot, megnéz egy iratot, kutat, majd elővesz egy papírt)* Á, meg is van! Az átadás elmarad...

TÖLTÉNYI *(kissé meglepetten, aztán csalódottan)* Elmarad? Értem...

ŐRNAGY Kár, mert itt a beszéd, amit mondania kellett volna...

TÖLTÉNYI Beszéd?

ŐRNAGY Amelyben megköszöni *(feláll, szalutál, visszaül)* a király és császár őfelségének, hogy dicséretre méltónak tartotta. Tessék...

Töltényi oldalra lép, olvassa...

TÖLTÉNYI *(mormolva olvassa, majd kiragad egy mondatot)* ...Szívem minden melegével köszönöm szeretett, felséges királyomnak, hogy kicsinyke vállalásomat méltóztatott a Monarchia jeles eseményei közé sorolni... *(Megdöbbenve.)* Ezt mondom én? Ezek az én szavaim?

ŐRNAGY *(közbevetve, leinti)* Mondta volna, de most vannak fontosabb ügyek, mint egy vidéki orvost a császárnál audienciálni!... *(Vakarja a fejét.)* Lehet, hogy Gorenich zágrábi kapitány miatt fújták le... Bécsben az utcatűznél tizenkét polgári személyt megmentett... Aztán hogy kibújjon, azt mondta, nem ismeri a birodalmi nyelvet... *(gúnyosan nevet)* ...hogyan tud kukkot sem tud németül... Tudva volt pedig, írt, olvasott magas fokon. Később meg levélben az orvos által azt válaszolta, hogy hangszálai teljesen elnémultak...

TÖLTÉNYI *(leverten)* Kérem, akkor én megyek...

ÓRNAGY Hohó, kedves doktorom, ide jön egy aláírás. A beszédét előttem egyetértően felolvasta... a kitüntetést átvette...

Töltényi nem mozdul.

ÓRNAGY *(nevetve)* Igen, egy kis hála... Egy kis nemesi hála! Mert az ön familiája Ferdinánd császár óta magyar nemes... *(Könnyedén.)* Minden uralkodónak ez az aprópénze... a hála.

TÖLTÉNYI *(elgondolkodóan)* A hála?

ÓRNAGY *(fenyegetően)* A helyében aláírnám!

TÖLTÉNYI *(megmerevedik)* Még hogy... ezt?

ÓRNAGY *(tiltakozást nem tűrve)* Értésültünk *(megnyomja a szavakat)*, Töltényi őrnagy... Ön járványügyi katonarvosként visszatérne a tisztikarba... Mit akar? Most szúrja el?! Töltényi, a régi világ fekete vásznai szakadoznak! Új erők mozdulnak egy új hazában. Akarja vagy sem ezt az új világot?

TÖLTÉNYI *(kétlőn)* Új világ?

ÓRNAGY Egy lépés... az nem sok...

TÖLTÉNYI Nem sok, de nem is kevés...

Töltényi egy pillanatra gondolkodik, odalép... egy darabig nézi az őrnagyot, majd aláírkantja...

ÓRNAGY Okos döntés. Itt a dicséret! *(Egy papírt és egy dobozkat ad át.)* Ez az! Mostantól Ön *(hangsúlyval)* a császára által is dicséretes...

TÖLTÉNYI *(öngúnnyal, a saját beszédét emeli)* Most a császár általam is dicséretes...

ÓRNAGY *(feláll, üdvözlően)* Meg vagyok győződve, a beszéd is ment volna... jól ment volna.

Elsötétedik a kép.

5. jelenet

Kaposvár vármegyeháza, már a ki-egyezés utáni napokban vagyunk... Az egész vármegye eljött, hogy Töltényi doktort ünnepelje, aki most érkezett haza a kitüntetés átvételéről. Kihallatszik az urak jókedvű rikoltozása, zszibongása a nagyteremből. Fölzászlózott falak. A vármegyei kórus odaát éppen most fejez be egy osztrák dalt... a kar a régi magyar himnuszt, a Boldogasszony anyánk, régi jó patrónánkat próbálja. Huber jön, a főszolgabíró üdvözl.

HUBER Megjött. Azt kérte, ne legyen semmi kórus, semmi beszéd!

FŐSZOLGABÍRÓ Az lehetetlen! Beszéd pedig lesz! És kérem, dal is lesz, a vármegye pedig díszkardot ad át az igazgató úrnak. Meg lett újból erősítve, bele lett foglalva ez a hősi tett is... Kaposvár bátor fiát élteti...

HUBER Könyörgöm... Töltényi doktor nincs jól! Láz égeti, anginás rohamai voltak, percekre tud majd itt lenni!

FŐSZOLGABÍRÓ Kérem, felcser uрам, akkor is! Az ünnepséget meg kell tartani. Őt szépen kimentjük, Huber doktor uрам visszavezeti a kórházba. Onnantól már önök nélkül is menni fog. Az ünnepségnek azonban meg kell lennie, a főispán úr és a polgármester úr is így kérte...

Töltényi belép... nyakában szalagon egy érme.

TÖLTÉNYI Kedves Huberem, főszolgabíró úr... Bolondjuk ünnepségre jelentkezik.

Huber és a főszolgabíró mosolyogva szalutálnak.

FŐSZOLGABÍRÓ Igazgató uрам, tesék mondani már, de azonnal,

hogy történt? Ki volt jelen, hogyan esett ez a nagy dicsőség? Hogyan volt az átadás, és mi volt a menü?

TÖLTÉNYI *(idegesen mosolyogva)*

Kívánja tudni? A szavaim által?

HUBER *(csitítja)* Kérlek...

Töltényi odamegy az asztalhoz, körülnéz és lerántja a fehér abroszt. Poharak esnek le... letép belőle egy csíkot, odamegy az ámuló főszolgabíróhoz, és felkoti az arcára, a nyakába akasztja az érmet, kiveszi a kezéből és az övébe tűzi a díszkardot. Mintha ő lenne Ferenc József császár.

TÖLTÉNYI *(cinikusan, direkt, eltulozva saját köszöntőjét, mélyen meghajolva)* Dicsőséges császári felség! Minden magyarok atyja! *(A főszolgabíró esetenként kilép a szerepéből: hol császár, hol pedig a nagyon figyelmes főszolgabíró.)* Igen, a leghívebb testvére a magyaroknak. Te, a hunok szép királya!

FŐSZOLGABÍRÓ *(kissé meglepetten)* A hunoké?

TÖLTÉNYI *(bólint)* Szabadságunk gyámola! Szeretünk minden tetedért!

FŐSZOLGABÍRÓ *(megismétli)* Minden tetedért!

TÖLTÉNYI Hogyan köszönjem meg, amit a magyarokkal tettél? Én, paprikajancsi... bevettem! *(A fejéhez kap.)* Hogyan is köszönjem meg, hogy ötvenezer mellől kétszáz haldoklót nekem odadobtál? Ófenséges császárom! Vérem! Véresem!

Ezen szavaknál Töltényi Szaniszló szelleme átsétál a színen. Megáll a fia előtt, és megvetően megrázza a fejét...

TÖLTÉNYI *(rádöbbenve)* A triage! Az értelem, a tett és a szív a férfi eré-

nye... *(Letépi a karjáról az inget, látni egy sebhelyet.)* És hová lett a fiú erénye? A vonaton ott még hittem... *(Sírni kezd.)* A harmadik próba! Szégyeneddé váltam! *(Megragadja az apja szellemét.)* Igen, most szánakozás nélkül kérem a kemény Halált... *(A szellem kibontakozik az ölelésből, mosolyogva távozik.)*

HUBER *(a főszolgabírónak próbálja magyarázni)* Talán nem minden szó volt pont ez...

TÖLTÉNYI *(ájtatosan letérdel császára előtt, kezével körbefonja a lábait, elkeseredetten üti a padlót)* Nincs megalkuvás! Mert ha van, akkor többé ebben az országban semmi nincs...

HUBER *(megpróbálja kijózanítani)* Semmi sincs?! És az a százhatvan, akit megmentettél a haláltól? A kemény haláltól...?

FŐSZOLGABÍRÓ *(folytatná a játékot, kissé megdöbbenve)* Mint császárod kérem, folytasd e szép beszédet...

TÖLTÉNYI *(felocsúdik)* Igenis! Császár! Felség! Mi, Szűz Mária országa, Téged szomjajtunk, ahogyan te a mi vérünket! Üdvözítõnk, Szent Ferenc József, megköszönjük...de mit...??? *(Hisztérikusan nevetve.)* Én, egyszerű kaposi ló-doktor, hálám jeléül a kezedet csókolom, bőrod szakadtáig...

FŐSZOLGABÍRÓ Hálája jeléül...

TÖLTÉNYI Készek vagyunk életünket gyilkos kezedbe tenni...

FŐSZOLGABÍRÓ *(kezdi megérteni Töltényi szavait)* Na de igazgató úr! A felség... remélem...

TÖLTÉNYI Akárcsak Königgratznél! *(Ordítja.)* Akárcsak Aradon...

FŐSZOLGABÍRÓ *(elképedve)* Ezt mondta, igazgató uram? Remélem, nem!

HUBER *(rázza a fejét)* Majdhogynem...

Váratlanul belép a főispán, egy pohár pezsgővel a kezében... Mosolyogva méregeti őket.

FŐISPÁN *(nevetve)* Követelem, hogy engem is vegyetek be a játékba!
TÖLTÉNYI Benne vagy! Főként te vagy benne! *(Rosszul lesz, ájulás kerülgeti.)*

A főszolgabíró lebontja a „szakállát”, mert közben rájött, mi is történt valójában... Egyre mogorvább lesz az arca...

FŐSZOLGABÍRÓ *(a csodálkozó főispánnak)* Főispán uram! Töltényi János igazgató úr most ajánlotta fel... *(kiveszi a nyakából az érmét, és átadja a főispánnak) a becses vármegyének...*

FŐISPÁN *(hitetlenkedve)* Ez, kérlek, nagy emberre vall...

FŐSZOLGABÍRÓ A díszoklevéllel együtt...

FŐISPÁN *(örömmel csodálkozva)* Igaz ez? Doktor uram! Igaz? Nem véletlen lettél a vármegyénk büszkesége! Mondhatom? A mi büszkeségünk! Ígérem: megvigyázzuk ezt a fentről jött dicsőséget!... *(Felemeli és megöleli a félájult Töltényit, de már nem érdekli annak a sorsa, otthagyja, megdicsőülten előrelép, felemeli a kitüntetést. Huber éppen hogy el tudja kapni Töltényit...)* Katonáink életét mentetted meg, családjaiknak, gyermekeiknek adtad vissza a reményt!

TÖLTÉNYI *(hányni kezd)* A próba... azt hittem, a katonák, a gyógyítás... ez lesz a triage. A hála, Huberem *(belekapaszkodik)*, a hála lett az! Töltényi János, megbukott!

FŐISPÁN Nem, barátom, ne szerénykedj! *(Újra felemeli a kezét, hogy*

hangsúlyt adjon a szavának.) Ez a vármegye aranykönyvének leg szebb lapja! Viribus Unitis⁴ Éppen a fenséges és megkoronázott uralkodónk előtt! Éppen először *(hangsúllyal)* mi, somogyiak hajolhattunk földig! Ragyogj, vármegye!

FŐSZOLGABÍRÓ *(kényszeredetten)* Igen! Ragyogj!

FŐISPÁN Tudd meg, mi is kitüntettünk! A teringettét, de ki ám! Én mondom a köszöntő beszédet... Te meg válaszolsz nekem, éppoly okosan és lelkesen, mint a Felsőges úrnak! Ez most... ez... ez... Somogy virradata! Vagy tán még több is...

HUBER *(vezeti ki Töltényit, az ajtóból)* Az léssen! Bizony, egyszer majd az léssen! Magyar virradat, írta doktor Töltényi János!

Végjelenet

Elsötétül a kép, a Végjelenetben térrünk vissza. Középen egy fénykőr világít. Két halott katona fekszik, egy harmadik, egy civil a zsebeiket kutatja térdelve. Felemeli az egyik kezét, átfordítja, majd a saját zsebébe dug valamit. Két fáradt, rogyadozó katona botorkál be a képbe a félhomályból. Az egyik egy szuronyos puskát cipel, és a bajtársát is a hátán.

KATONA 1 Csak ezt a kurva éjszakát, ezt éljük túl!

KATONA 2 *(véres az inge, köhög)* Hagyjál itt, pajtásom! Te juss haza...

KATONA 1 *(bosszúsan)* Kellett nekünk ez az Európa... ez a csata... *(Meglátja a fosztogatót, felemeli a puskáját, rákiált.)* Kotródj, azok

⁴ egyesült erővel a – Monarchia és Ferenc József császár jelszava (latin)

az én bajtársaim! Még te is bántod a magyart!? (Az tovább kutat, odanevet... erre a katona rálő, a fosztogató összerogyik.) Ne-sze... öltem eleget, de egyet csak, aki megérdemelte...

KATONA 2 (utolsó erejével biztatja) Menjél csak, te juss haza Magyarországra!

KATONA 1 Ha van az még valahol, akkor eljutunk! Vagy együtt, vagy egyikünk se!

KATONA 2 (lecsúszik róla, nagybeteg) Én már nem...

Megpróbálja felemelni a társát, de az már elájult. Ekkor valahonnan kolompszó hallatszik...

KATONA 1 (rázza, ütögeti a bajtársa arcát) Hallod-e? Kolomp! Ébredj! Hallod ezt a hangot?... Gyerünk, a keservit... (Zokogva emelgeti, rázza élettelen társát.)

Függöny

Végezetül a vásznon megjelennek a somogyi, tolnai, zalai, veszprémi katonák nevei, akiket Töltényi János doktor „vállalata” megmentett...

Zene: Guseppe Verdi: Nabucco – Rab-szolgák kórusa

III. BÉCSI ÚT 46.

1984. 11. 25. (LÁBASS ENDRE FOTÓJA)